

Jolanta Migdał, Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Poznańska szkoła językoznawstwa historycznego

W okresie przedwojennym polonistyczne badania historycznojęzykowe prowadzono sporadycznie. Za wyjątek można uznać rozległe analizy językoznawcze Mikołaja Rudnickiego, dotyczące m.in. pradziejów północno-zachodniej Słowiańszczyzny i Polski. Na szerszą skalę zagadnieniami z zakresu historii języka polskiego zaczęto bowiem zajmować się po II wojnie światowej. Jak ocenia Bogdan Walczak [2009b: 33],

Językoznawstwo polskie przeżywało podówczas okres wspaniałego rozwoju w odrodzonym państwie. Powstawały nowe językoznawcze katedry polonistyczne i slawistyczne na nowych lub reaktywowanych uniwersytetach w Warszawie, Poznaniu, Wilnie czy Lublinie (KUL). Ukazywały się fundamentalne syntezы polskiej gramatyki opisowej i historycznej oraz zewnętrznych dziejów języka polskiego.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, wówczas jeszcze pod nazwą Uniwersytet Poznański, szybko stał się bardzo ważnym ośrodkiem badań diachronicznych. Niezaprzeczalna w tym zasługa Profesora Władysława Kuraskiewicza. Bogdan Walczak [2008b: 19–20] tak pisze o swoim Mistrzu:

Profesor Kuraskiewicz był nie tylko wielkim uczonym, niekwestionowanym autorytetem naukowym i moralnym, ale i wielkim nauczycielem i mistrzem naukowym. Wykształcił wielu uczniów, z których najstarsi są już dzisiaj sami wybitnymi i powszechnie znanymi profesorami. Przeciwnik łatwych, koniunkturalnych sukcesów naukowych, przekazał tę postawę swoim uczniom. Czy stworzył szkołę naukową, co bywa udziałem największych uczonych? Definitywnie rozstrzygnie to pytanie przyszłość, osobiście nie mam jednak naj-

mniejszych wątpliwości, że można mówić o szkole Profesora Kuraszkiewicza. Nie jest to może tak wyraźnie widoczne w zakresie tematyki i problematyki badań. Niektóre kierunki badań Profesora, na przykład dialektologia ukraińska, nie znalazły kontynuatorów wśród Jego uczniów (co się zresztą wiązało z trudnościami uprawiania tej dyscypliny w warunkach PRL-u i w ogóle epoki realnego socjalizmu w Europie Środkowo-Wschodniej – sam Profesor swoje bezcenne materiały ruskie zebrał jeszcze przed wojną). Z drugiej strony uczniowie Profesora podejmowali i podejmują wiele nowych zagadnień, przez Niego samego niebadanych – zarówno sławistycznych (język staro-cerkiewno-słowiański i prasłowiański, staroruskie nazewnictwo osobowe, języki łużyckie itp.), jak i polonistycznych (fleksja rzeczowników w XVII wieku, składnia staropolska, obce wpływy językowe w dziejach polszczyzny itp.). I tak być powinno. Wpływ Profesora Kuraszkiewicza zaznacza się natomiast wyraźnie w postawie naukowej jego uczniów. Za przykładem mistrza starają się oni, by postawę tę cechował szacunek dla faktów, dążność do obiektywizmu i wymierności wyników badawczych, unikanie mód, efekciarstwa i blichtru naukowego. Postawa metodologiczna jest najważniejszym świadectwem istnienia szkoły – ważniejszym niż problematyka badawcza. Właśnie dlatego nie mam wątpliwości co do istnienia stworzonej przez Profesora Kuraszkiewicza poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego i filologii staropolskiej.

W pełni podzielamy taką opinię, stąd też chcemy zaprezentować, a większości czytelników pewnie tylko przypomnieć (bo nie jest to dla nich nowością) poznańską szkołę językoznawstwa historycznego, scharakteryzować cechy ją konstytuujące i wyróżniające, krótko przedstawić głównych przedstawicieli¹.

Za podstawowe wyznaczniki poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego uznać należy prymat szczegółowych badań materiałowych. Materiał odgrywa rolę pierwszoplanową, uznaje się go za podstawę wszystkich językoznawczych badań. Według Profesora Władysława Kuraszkiewicza należy pamiętać, że materiał językowy stanowi samoistną wartość ze względu na swoją trwałość. Ukształtowaną pod wpływem naukowej myśli i moralnego autorytetu Profesora Władysława Kuraszkiewicza wspólnotą naukową charakteryzują także takie cechy, jak:

1 Informacje do charakterystyki poznańskiej szkoły historycznojęzykowej i prezentacji sylwetek tworzących ją i należących do niej uczonych czerpiemy z dostępnych w literaturze językoznawczej biografów i omówień twórczości naukowej. Wykaz literatury zamieszczamy w bibliografii dołączonej do naszego artykułu.

szacunek dla faktów językowych, stosowanie w szerokim zakresie metod kwantytatywnych, gwarantujących wymierność wyników naukowych, właściwe proporcje między teorią a empirią, sceptycyzm wobec modnych, a nie zweryfikowanych w praktyce badawczej nowinek teoretyczno-metodologicznych, ostrożność w wyciąganiu wniosków i formułowaniu tez i twierdzeń, wreszcie preferencje dla językoznawstwa historycznego i dialektologii, zarówno opisowej, jak i historycznej. [Walczak 2005: 10]

Twórca poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego, wspominany już Profesor Władysław Kuraszkiewicz, związał się z Uniwersytetem Poznańskim (od 1955 roku Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) w roku 1950 jako dojrzały już uczony. Pochodził z Włodawy nad Bugiem (warto przypomnieć, że miasto uczciło swojego obywatela, nadając miejscowemu rondu jego imię), studia odbył we Lwowie, gdzie uzyskał doktorat na podstawie pracy *Studia nad polskimi samogłoskami nosowymi (Rezonans nosowy)*. Następnie pracował jako nauczyciel w gimnazjum oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tam uzyskał habilitację sławistyczną, której podstawą była rozprawa *Gramoty halicko-wołyńskie XIV-XV wieku. Studium językowe*. Już te dwie prace pokazują dwa główne nurty działalności naukowej Władysława Kuraszkiewicza: polonistyczny i sławistyczny, zwłaszcza dotyczący dialektów ruskich. Dalej pogłębiał swoją wiedzę językoznawczą w Wiedniu i Pradze, i jeszcze przed wybuchem II wojny światowej został profesorem nadzwyczajnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Już w początkach wojny został aresztowany, a następnie wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, gdzie przebywał do oswobodzenia obozu. Warto wspomnieć, że nawet te niezwykle trudne lata spędzone w obozie zaowocowały unikatową, naukową publikacją *Język polski w obozie koncentracyjnym*. Po wojnie Profesor, schorowany, po kilku ciężkich operacjach, wrócił do kraju i do badań naukowych. Początkowo łączył pracę na KUL-u i na Uniwersytecie Wrocławskim, aż w 1950 roku – jak już wspominałyśmy – związał się z Poznaniem, który stał się jego domem do 1997 roku – roku Jego śmierci. Jak pisze Bogdan Walczak [2005: 13],

los [...] okazał się dla Niego [Profesora Kuraszkiewicza – J.M. i A.P.W.] – i tym samym dla polskiego językoznawstwa – łaskawy: Profesor w dobrym zdrowiu i znakomitej kondycji intelektualnej dożył pięknego wieku dziewięćdziesięciu dwu lat.

Nie sposób w tym krótkim artykule wymienić wszystkich, albo choćby tylko tych najważniejszych, prac Profesora Władysława Kuraszkiewicza. Przypo-

mnijmy, że bibliografia jego publikacji naukowych liczy około 300 pozycji². Powtórzmy jednak to, co chcemy w naszym tekście szczególnie zaakcentować: Profesor Władysław Kuraszkiewicz jako uczony, mistrz i nauczyciel swoim podejściem do działalności naukowej, swoją postawą metodologiczną, inspirując swoich uczniów, stworzył poznańską szkołę językoznawstwa historycznego.

Wspomnijmy więc o członkach tej szkoły, o uczniach Profesora Władysława Kuraszkiewicza, koncentrując naszą uwagę zwłaszcza na osobie Profesora Wojciecha Ryszarda Rzepki.

Wojciech Ryszard Rzepka ukończył studia polonistyczne w 1963 roku, bezpośrednio potem podjął pracę w Katedrze Języka Polskiego UAM. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w roku 1972 na podstawie dysertacji *Dopełniacz w funkcji biernika męskich form osobowych w liczbie mnogiej w polszczyźnie XVII wieku*, napisanej pod kierunkiem Profesora Władysława Kuraszkiewicza. Habilitował się na podstawie rozprawy *Demorfologizacja rodzaju w liczbie mnogiej rzeczowników w polszczyźnie XVI-XVII wieku* w roku 1984, a 10 lat później – w 1994 roku – otrzymał tytuł naukowy profesora.

Profesor Wojciech Ryszard Rzepka całe swoje zawodowe życie związany był z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ale pracował także na Uniwersytecie Szczecińskim, współtworząc w tym ośrodku językoznawstwo polonistyczne.

W działalności naukowej Wojciecha Ryszarda Rzepki wyróżnić można dwa główne obszary badań: historię języka polskiego oraz filologię, szczególnie filologię staropolską. Oba te kierunki zainteresowania ukształtowane zostały pod wpływem Mistrza – Profesora Władysława Kuraszkiewicza. Wojciech Ryszard Rzepka kontynuował i rozwijał Jego szkołę badawczą.

W swoich działaniach nie tylko naukowych zawsze dążył się do obiektywizmu. Wszystkie jego prace cechuje niebywała wręcz filologiczna akrybia i ostrożność w wyciąganiu wniosków. Swoje badania prowadził zawsze na bardzo obszernym materiale, który dobierał w przemyślany sposób tak, aby uwzględnić wszystkie możliwe zróżnicowania: chronologiczne, geograficzne, gatunkowe, stylistyczne czy też formalne (forma przekazu). [Migdał 2009: 225]

W zakresie historii języka polskiego znajduje się bardzo wiele prac, z których pierwszą jest artykuł jeszcze z lat studenckich *Z zagadnień nazewnictwa*

2 Bibliografia prac Profesora Władysława Kuraszkiewicza do roku 1985 zamieszczona została wraz z omówieniem twórczości naukowej Profesora autorstwa najbliższych jego uczniów Wojciecha Ryszarda Rzepki i Bogdana Walczaka w zbiorze prac zatytułowanym *Polski język literacki* [Rzepka, Walczak 1986: 7–21; Rzepka, Walczak, Zierhoffer 1986: 22–39].

stylistycznego Szubrawców (na podstawie „Wiadomości Brukowych” 1816-1822) dotyczący leksykologii historycznej i wpływów obcych na język polski. W nurcie historycznojęzykowym wspomnieć należy m.in. o pracach podejmujących problematykę prasłowiańskiego dziedzictwa leksykalnego (choćby te pisane wspólnie z Bogdanem Walczakiem), a także o licznych analizach słownictwa staro- i średniopolskich autorów i tekstów. Bardzo wiele uwagi i badań poświęcił Wojciech Ryszard Rzepka *Rozmyślaniu przemyskiemu* – jednemu z najważniejszych średniowiecznych zabytków. W tym zakresie powstały m.in. artykuły pisane wspólnie z Waławem Twardzikiem o archaizmach fleksyjnych oraz artykuły omawiające archaizmy i osobliwości leksykalne zabytku, dokumentujące tezę o wczesnej chronologii podstawy. Dzięki wspólnym badaniom Profesor Wojciech Ryszard Rzepka, Waław Twardzik i Roman Laskowski krytycznie zweryfikowali funkcjonujące w nauce tezy o regionalnej północno-małopolskiej podstawie języka *Rozmyślania...* i wysunęli teorię o związkach z południowymi Kresami.

W historycznojęzykowym nurcie badań niezwykle ważne miejsce w bibliografii Profesora zajmują prace poświęcone polskiej fleksji i jej historycznym przekształceniom. Te zagadnienia stanowią tematykę dwu najważniejszych, wspomnianych już monografii książkowych Profesora Rzepki: *Dopełniacz w funkcji biernika męskich form osobowych w liczbie mnogiej w polszczyźnie XVII wieku* (1975) i *Demorfologizacja rodzaju w liczbie mnogiej rzeczowników w polszczyźnie XVI – XVII wieku* (1985). Obie publikacje oparte są na bardzo obszernym materiale wyekscerpowanym z tekstów zróżnicowanych pod wieloma względami: chronologicznie, geograficznie, tematycznie i stylistycznie. Pierwsza z wymienionych monografii ukazuje proces kształtowania się nowej kategorii gramatycznej rzeczowników – męskoosobowości. Druga z tych prac przedstawia proces unifikacji końcówek trzech przypadków fleksyjnych (celownika, narzędnika i miejscownika) w liczbie mnogiej i znoszenie się opozycji rodzajowych. Nawiązując do wypracowanej przez Mariana Kucałę koncepcji morfologizacji rodzaju gramatycznego, Wojciech Ryszard Rzepka uzupełnia dzieje fleksji o proces o przeciwnym kierunku – demorfologizację – uznając oba za dopełniające się i nadrzędne dla wielu przekształceń w systemie fleksyjnym rzeczownika. Jest to pierwsze pełne opracowanie problemu, wszechstronnie uwzględniające różnorodne uwarunkowania zachodzących procesów wraz z dokumentacją statystyczną i z zarysowaniem tła słowiańskiego. W obu monografiach oraz w licznych artykułach interpretujących mechanizmy zmian systemu fleksyjnego oraz pokazujących przebieg fleksyjnych procesów normalizacyjnych Wojciech Ryszard Rzepka wskazuje nadrzędne mechanizmy polskiej fleksji, które

doprowadziły do ukształtowania współczesnego paradygmatu fleksyjnego polskiego rzeczownika.

Wiele innych publikacji Profesora Wojciecha Ryszarda Rzepki z zakresu historii języka dotyczy problematyki zróżnicowania funkcjonalnego, regionalnego i społecznego dawnej polszczyzny, onomastyki, wpływów obcych, fonetyki, ortografii i morfologii. Wspomnieć należy choćby o pionierskich pracach podejmujących zagadnienie języka Wielkopolski – regionu wcześniej pod tym względem nieopracowanego. Z kolei wśród prac podejmujących zagadnienie zróżnicowania społecznego polszczyzny koniecznie trzeba wspomnieć artykuł napisany wspólnie z Bogdanem Walczakiem: *Socjolekt szlachecki XVII wieku. Próba ogólnej charakterystyki* – pierwszą w nauce próbę ogólnej charakterystyki XVII-wiecznego socjolektu szlacheckiego z uwzględnieniem czynników społeczno-kulturalnych, które go konstytuowały, oraz opisem świadomości językowej ówczesnej szlachty.

Drugi nurt zainteresowań badawczych Wojciecha Ryszarda Rzepki stanowiła filologia staropolska. W tym zakresie niepodważalne zasługi położył jako wydawca tekstów staropolskich. Działalność ta wiązała się ze współpracą z Wiesławem Wydrą. Zaowocowała ona już od lat 70. krytycznymi edycjami tekstów. Szczególne, najważniejsze miejsce wśród tych edycji należy się *Chrestomatii staropolskiej. Tekstom do roku 1543*, która doczekała się kilku już wydań. Jest to wciąż największy wybór tekstów staropolskich, pomyślany jako podręcznik i przewodnik po różnorodnym piśmiennictwie do połowy XVI wieku. Warto zauważyć, że autorzy zamieścili w nim nie tylko teksty literackie, ale także użytkowe, a wiele z nich dotychczas nie funkcjonowało w obowiązujących kanonie źródeł. Zamieszczone w *Chrestomatii...* teksty w transliteracji i transkrypcji zaprezentowane są w układzie rzeczowym, co stanowi *novum* w stosunku do poprzednich antologii. Wszystkie przedrukowane zabytki opatrzone są erudycyjnym komentarzem naukowym i podstawową bibliografią przedmiotową, a całość publikacji uzupełniona jest słownikiem wyrazów i form dzisiejszemu czytelnikowi nieznanych [Migdał, Pihan-Kijasowa 2005].

Filologię staropolską reprezentują też dwie osobne książkowe edycje krytyczne opracowane wspólnie z Wiesławem Wydrą i Marią Adamczyk; pierwsza to Jana Seklucjana *Student: Rozprawa krotka a prosta o niktorych ceremonijách i ustawách kościelnych*, druga – *Cały świat nie pomieściłby ksiąg... Staropolskie opowieści i przekazy apokryficzne* – edycja udostępniająca we fragmentach lub w całości współczesnym czytelnikom zachowane do dziś staropolskie apokryfy. W nurcie tym znalazły się też liczne interpretacje i krytyczne wydania innych tekstów staropolskich, w większości opracowane wspólnie z Wiesławem Wydrą.

Wszystkie publikacje Profesora Wojciecha Ryszarda Rzepki (bibliografia obejmuje około 200 pozycji), zarówno teksty naukowe oparte na wszechstronnie zanalizowanym, zinterpretowanym na różnych płaszczyznach, obszernym materiale, jak i zaopatrzone w obfity komentarz krytyczne edycje dawnych tekstów, mają wartość nieprzemijającą. Zawdzięczają to stosowanym przez Profesora, a wypracowanym w poznańskiej szkole językoznawstwa historycznego zasadom: filologicznej akrybii, widocznej w pracach dążności do obiektywizmu i ostrożności w wyciąganiu wniosków, precyzji wywodu, wymierności wyników badawczych i zrozumieniu roli statystyki.

Wśród innych badaczy należących niewątpliwie do poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego nie możemy nie poświęcić kilku choćby słów pozostałym uczniom Profesora Władysława Kuraszkiwicza, uczonym czynnym do dzisiaj w środowisku poznańskim, badaczom związanym z naszym Instytutem Filologii Polskiej, osobom, które stały się wielkimi naukowymi autorytetami.

Główny nurt badań Profesor Zdzisławy Krążyńskiej stanowi składnia staropolska. W tym zakresie wspomnieć trzeba o zainteresowaniu staropolskimi przyimkami, czego owocem jest nie tylko pierwszy artykuł *Funkcje wyrażenia przyimkowych w wypowiedzi gwarowej*, ale i liczne prace, zwieńczone cyklem pięciu książek ukazujących się od 2000 roku pod wspólnym tytułem *Staropolskie konstrukcje z przyimkami*. W tym kręgu mieszczą się też opracowania składni konkretnych tekstów: psalterzy, *Rozmyślenia przemyskiego*, rot sądowych, oraz publikacje dotyczące innych zjawisk gramatycznych: kategorii aspektu i strony, okoliczników i dopełnień, spójników i czasowników. Obecnie wspólnie z ze swoimi uczniami, Agnieszką Słobodą i Tomaszem Miką, Profesor Zdzisława Krążyńska pracuje nad nową metodologią badań i nowym opisem składni staropolskiej. Prace w postaci monografii zbliżają się już do finału. O przynależności Profesor Zdzisławy Krążyńskiej do poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego niech zaświadczą słowa ucznia, Tomasza Miki, który tak określa swoją Mistrzynię:

Uczony, wierny głównej dziedzinie swoich zainteresowań, ale otwarty na rozwój nauki – nie tylko lingwistyki, ale humanistyki, [...] Pani Profesor uczy, wymaga precyzji i jasności sformułowania celu, bardzo dokładnej analizy materiałowej, świadomości metodologicznej (ale nie jednolitości czy ortodoksji), a przede wszystkim innowacyjności i odwagi w formułowaniu wniosków. W tym zakresie jest nieprzejeżdżana i nieustępliwa: nie cierpi nawet najmniejszej naukowej – i dodajmy – także ludzkiej nieuczciwości. Tępi i odslania intelektualne mielizny, zmusza do poszukiwania głębi.

Bardzo trudno, jeśli w ogóle jest to możliwe, scharakteryzować twórczość naukową Profesora Bogdana Walczaka. Musimy więc ograniczyć się do najogólniejszych stwierdzeń, a właściwie do powtórzenia ogólnej charakterystyki jego twórczości naukowej, którą zamieściliśmy w dedykowanej mu książce jubileuszowej. Dorobek Profesora liczy ponad 1000 pozycji, właściwie z wszystkich dziedzin językoznawstwa,

a szczególnie: historii języka polskiego, współczesnego języka polskiego, onomastyki, socjolingwistyki, kultury języka, glottodydaktyki oraz językoznawstwa sławistycznego i ogólnego. W zakresie historii języka polskiego Profesor podejmuje głównie zagadnienia dotyczące historii leksykografii i dziejów słownictwa rodzimego i zapożyczonego. Wiele prac dotyczy teorii i metodologii badań etymologicznych [...]. Obszarem zainteresowań Profesora Walczaka są także badania diachroniczne odnoszące się do pochodzenia i powstania polskiego języka literackiego. W kręgu podejmowanej tematyki mieszczą się również różnorodne studia nad językiem wybitnych autorów [...]. Prace historycznojęzykowe Bogdana Walczaka charakteryzują się szerokim uwzględnianiem społecznego i kulturalnego tła zjawisk językowych. Jest to historia języka na tle historii narodu. Takie widzenie polszczyzny znajduje odzwierciedlenie także w pracach z zakresu onomastyki, w których interesują Profesora szczególnie dzieje obcych nazw własnych w polszczyźnie i obce wpływy w zakresie toponimii i antroponimii. [Migdał, Piotrowska-Wojaczyk 2013: 20–21]

Jako motto swoich naukowych działań Profesor Bogdan Walczak przyjął łacińską maksymę: *Non est scientia nisi de generalibus; de singularibus non est scientia*. Stąd każdy fakt językowy rozpatrywany jest w jego badaniach na bardzo szerokim tle, współczesnym i historycznym. Taka praktyka umożliwia interpretację faktów językowych jako szczególnych wypadków ogólniejszych tendencji rządzących rozwojem i funkcjonowaniem języka. Bogdan Walczak zawsze też pamięta, że język jest narzędziem komunikacji społecznej, i dlatego nie może żyć i rozwijać się w oderwaniu od społeczności jego użytkowników. Profesor nigdy także nie zapomina, że językoznawstwo jest nauką humanistyczną.

Podziela też przekonanie o społecznej roli językoznawstwa i wynikających z niej społecznych obowiązkach językoznawcy w zakresie działalności popularyzatorskiej i kulturalnojęzykowej. W popularyzowaniu wiedzy Bogdan Walczak wyznaje zasadę, że w nauce nie ma zagadnień, których by nie było można w przystępny sposób przedstawić niespecjalistom – szerokiemu ogółowi użytkowników polszczyzny. Jest przekonany, że jasna i dojrzała myśl

wyraża się zawsze w zrozumiałej formie słownej, a niejasna, zagmatwana lub przesadnie skomplikowana forma wypowiedzi jest oznaką mętności myśli lub pseudonaukowej celebracji. [Migdał, Piotrowska-Wojaczyk 2013: 22]

Z kolei Profesor Tadeusz Lewaszkiewicz, który pod opieką Profesora Kuraskiewicza napisał pracę magisterską *Poprawki i uzupełnienia w drugim wydaniu Słownika Lindego*, a później rozprawę doktorską *Problematyka sławistyczna w Słowniku Lindego*, habilitację uzyskał na podstawie dysertacji *Słowotwórstwo apelatywnych nazw miejsc w języku górnołużyckim*. Już po tych tytułach widać zainteresowania naukowe i kierunki badań Profesora. Są to bowiem: sorabistyka i polonistyka oraz wybrane zagadnienia ogólnosłowiańskie, a szczególnie: historia języka polskiego i języków łużyckich, wybrane zagadnienia z historii języków słowiańskich (zwłaszcza zagadnienie roli przekładów Biblii w rozwoju języków słowiańskich), leksykologia polska i łużycka, słowotwórstwo łużyckie, historia sławistyki językoznawczej i słowianofilstwa.

Prezentując poznańskich reprezentantów stworzonej przez Profesora Władysława Kuraskiewicza szkoły językoznawstwa historycznego, musimy wspomnieć jeszcze o nieżyjącym Profesorze Tadeuszu Skulinie. W obszarze badań naukowych Profesora Tadeusza Skuliny znajdowała się w pierwszym okresie jego działalności głównie fonetyka i dialektologia historyczna, czego efektem była znakomita dysertacja doktorska *Rozwój grup spółgłosek zwarto-szczelinowych w języku polskim*. Potem jego zainteresowania rozszerzyły się na obszar slawistyczny, głównie rutenistyczny, oraz onomastyczny. Tematem rozprawy habilitacyjnej było *Staroruskie imiennictwo osobowe*. Maria Malec pisała o tej publikacji:

Oryginalnym wkładem autora w słowiańską historyczną problematykę antroponimiczną są jego badania nad ewolucją systemu nazywania osób u wschodnich Słowian ujęte w dwa główne zagadnienia: kształtowanie się wielostopniowego systemu antroponimicznego oraz ewolucja podstawy leksykalnej staroruskiej antroponimii. [...] Autor sumiennie i uważnie wydobywa różnego typu tekstowe uwarunkowania. Opis materiału antroponimicznego cechuje wnikliwość, precyzja i ostrożność naukowa. [Cyt za: Zierhoffer 2008b: 14]

Następnie Profesor Tadeusz Skulina skupił się na antroponimii polskiej, podejmując badania dotyczące przezwisk, pseudonimów i kryptonimów, dziejów polskiego nazewnictwa kobiecego oraz ustalania się nazwisk w dobie średniopolskiej. Przygotowywał monografię antroponimii kobiecej, niestety nie zdążył jej ukończyć. Jak wspomina uczennica Tadeusza Skuliny, Alicja Pihan-Kijasowa [2008: 13]:

Na seminariach uczył nas, jak to dzisiaj oceniam, przede wszystkim tego, co sam wyniósł ze szkoły Profesora Kuraszkiewicza (do którego zresztą często się odwoływał i na którego często się powoływał), a więc uczył nas przede wszystkim filologicznej akrybii, precyzji analizy językowej i ostrożności w wyciąganiu i formułowaniu wniosków. Uczył nas też samodzielności myślenia i naukowej odpowiedzialności.

Natomiast Wojciech Ryszard Rzepka i Bogdan Walczak po śmierci Profesora Skuliny podkreślali, że „był twórczym kontynuatorem zasad swojego mistrza” [Rzepka, Walczak 1994: 9].

Koniecznym jest też wspomnieć tych uczniów Profesora Władysława Kuraszkiewicza, którzy wywodząc się z poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego, w swoich badaniach realizowali zasady tej szkoły, chociaż czasem spełniali się w innych dziedzinach językoznawstwa lub przenieśli się do innych ośrodków uniwersyteckich. Chcemy przypomnieć nazwiska dwóch wybitnych, niezwykłych już naukowców: Profesora Leszka Moszyńskiego oraz twórcę poznańskiej sławistyki – Profesora Tadeusza Zdancewicza. O Profesorze Leszku Moszyńskim – sławiście i poloniście, który opuściwszy Poznań, pracował na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, a następnie na Uniwersytecie Gdańskim, gdzie stworzył Katedrę Sławistyki – tak pisał Zygmunt Zagórski [2009: 20–21]:

[...] swoimi badaniami naukowymi ogarniał ogromne obszary poznawcze, szczególnie zaś paleosławistykę, komparatystykę słowiańską, historię języka polskiego i dialektologię. Podobnie jak Jego ukochany Mistrz Władysław Kuraszkiewicz, w swoim postępowaniu badawczym przyjął Leszek Moszyński dyrektywę budowania jakiegokolwiek teorii w takim zakresie, na jaki pozwalają solidnie podbudowane materiałowo wyniki badań. Daje to, co oczywiste, dobrze ugruntowane, trwałe wyniki. Na szczególne podkreślenie zasługuje tu m.in. wprowadzenie i stosowanie przez Profesora Leszka Moszyńskiego udoskonalonej przez Niego metody filologicznej.

Z kolei o Profesorze Tadeuszu Zdancewiczu jako reprezentancie poznańskiej szkoły historycznojęzykowej w omówieniu jego twórczości naukowej tak pisał Bogdan Walczak [2005: 10, 11–12]:

Wszystkie te cechy [cechy prezentowanej szkoły badawczej – J.M. i A.P.W.] odnajdujemy w twórczości naukowej Profesora Tadeusza Zdancewicza. Co więcej, musiały być one mu bliskie u zarania jego drogi naukowej, skoro

Profesor Kuraszkiewicz bardzo wysoko cenił swojego młodego ucznia, czego świadectwem jest to, że zabrał go z sobą, przynosząc się z Lublina do Poznania. [...] Najogólniej o dorobku badawczym Profesora Tadeusza Zdancewicza można i trzeba powiedzieć, że jest to twórczość naukowa pod względem jakościowym najwyższego lotu [...]. We wszystkich pracach, obfitych i wyczerpujących pod względem materiałowym, zaprezentował w pełni swój warsztat badawczy, odznaczający się takimi cechami, jak perfekcjonizm naukowy, nieodparta logika rozumowania i wnioskowania, precyzja ujęcia i elegancja wyводу oraz szczęśliwe i organiczne połączenie strukturalizmu [...] z metodą geograficzną (arealową) i z czymś, co już całkowicie wykracza poza strukturalizm, mianowicie z gruntownym i kompetentnym wyzyskaniem danych pozajęzykowych (z zakresu historii politycznej, a zwłaszcza historii gospodarczej i historii osadnictwa).

Kończąc nasz artykuł, chcemy podkreślić, że poznańska szkoła językoznawstwa historycznego trwa i wciąż się rozwija. Obecnie należy do niej także pokolenie uczniów uczniów Profesora Władysława Kuraszkiewicza, wymienimy tutaj choćby tylko samodzielnych pracowników naukowych: profesor Alicję Pihan-Kijasową, doktor hab. Agnieszkę Słobodę, profesora Tomasza Lisowskiego, profesora Tomasza Mikę, doktora hab. Marka Osiewicza czy współautorkę tego tekstu doktor hab. Jolantę Migdał. Musimy dodać, że także oni kształcą już swoich następców. A trzeba jeszcze wspomnieć o swoistej „filii” poznańskiej szkoły językoznawstwa historycznego w Szczecinie w osobie profesor Doroty Kozaryn czy doktor hab. Agnieszki Szczaus.

Widać więc, że dzieło Profesora Władysława Kuraszkiewicza i Jego uczniów trwa i trwać na pewno będzie i będzie się nadal rozwijać.

Bibliografia

- Łapicz Czesław (2009), *Toruński etap drogi naukowej Profesora Leszka Moszyńskiego*, w: Leszek Moszyński, *Przeszłość i teraźniejszość języków słowiańskich*, red. Czesław Łapicz, Krystyna Szcześniak, Zygmunt Zagórski, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 26–36.
- Makarski Władysław (2009), *Profesor Władysław Kuraszkiewicz z perspektywy lubelskiej*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. 18, *Z wdzięczną pamięcią o Profesorze Władysławie Kuraszkiewiczu*, s. 9–21.
- Marcinkiewicz Józef (2005), *Prace lituanistyczne Profesora Tadeusza Zdancewicza*, w: *Z małą ojczyzną w sercu. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi*

- Zdancewiczowi*, red. Mariola Walczak-Mikołajczakowa i Bogusław Zieliński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 19–26.
- Migdał Jolanta (2009), *Rzepka Wojciech Ryszard*, w: *Słownik badaczy literatury polskiej*, t. X, red. Jerzy Starnawski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 224–227.
- Migdał Jolanta, Pihan-Kijasowa Alicja (2005), *Jubileusz 65-lecia urodzin Profesora Wojciecha Ryszarda Rzepki*, w: *Ad perpetuam rei memoriam. Profesorowi Wojciechowi Ryszardowi Rzepce z okazji 65. Urodzin*, red. Jolanta Migdał, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań, s. 5–11.
- Migdał Jolanta, Pihan-Kijasowa Alicja (2009), *Profesor Wojciech Ryszard Rzepka (8 II 1940 – 21 XI 2008)*, „Język Polski”, z. 1, s. 40–42.
- Migdał Jolanta, Pihan-Kijasowa Alicja (2010), *Profesor Wojciech Ryszard Rzepka (1940–2008). Uczony – Mistrz – Człowiek*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. XVI (XXXVI), s. 9–19.
- Migdał Jolanta, Pihan-Kijasowa Alicja, Lisowski Tomasz (2011), *Wstęp: Wojciech Ryszard Rzepka – badacz dziejów języka polskiego*, w: *Wojciech Ryszard Rzepka, Studia nad dawną polszczyzną ogólną i regionalną*, red. Alicja Pihan-Kijasowa, Jolanta Migdał, Tomasz Lisowski, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 9–32.
- Migdał Jolanta, Piotrowska-Wojaczyk Agnieszka (2013), *Bogdan Walczak – uczonek, nauczyciel, przyjaciel, po prostu OSOBOWOŚĆ*, w: *Cum reverentia, gratia, amicitia... Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, t. I, red. Jolanta Migdał, Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk, Rys, Poznań, s. 19–24.
- Pihan-Kijasowa Alicja (2008), *Profesor Tadeusz Skulina. Wspomnienie uczennicy*, w: *Pamięci Profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę śmierci*, red. Alicja Pihan-Kijasowa i Irena Sarnowska-Gieffing, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 11–15.
- Rzepka Wojciech Ryszard, Walczak Bogdan (1986), *Twórczość polonistyczna Profesora Władysława Kuraszkiwicza*, w: *Władysław Kuraszkiwicz, Polski język literacki. Studia nad historią i strukturą*, PWN, Warszawa–Poznań, s. 7–21.
- Rzepka Wojciech Ryszard, Walczak Bogdan, Zierhoffer Karol (1986), *Bibliografia prac Profesora Władysława Kuraszkiwicza za lata 1927–1985*, w: *Władysław Kuraszkiwicz, Polski język literacki. Studia nad historią i strukturą*, PWN, Warszawa–Poznań, s. 22–39.
- Rzepka Wojciech Ryszard, Walczak Bogdan (1993), *Osiemdziesiąta piąta rocznica urodzin Profesora Władysława Kuraszkiwicza*, w: *Munera linguistica Ladislao Kuraszkiwicz dedicata*, red. Mieczysław Basaj i Zygmunt Zagórski, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 7–12.
- Rzepka Wojciech Ryszard, Walczak Bogdan (1994), *Życie i działalność Profesora Tadeusza Skuliny*, „Studia Polonistyczne”, t. XX, s. 5–11.

- Szcześniak Krystyna (2009), *Moje wspomnienie o Profesorze Leszku Moszyńskim*, w: Leszek Moszyński, *Przeszłość i terażniejszość języków słowiańskich*, red. Czesław Łapicz, Krystyna Szcześniak, Zygmunt Zagórski, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 37–45.
- Walczak Bogdan (1985), *Osiemdziesiąta rocznica urodzin Profesora Władysława Kuraszkiwicza*, „Życie i Myśl”, nr 10, s. 85–95.
- Walczak Bogdan (1990), *Sześćdziesiąt trzy lata pracy nad językiem. Rozmowa z Profesorem Władysławem Kuraszkiwiczem*, „Polonistyka”, nr 1, s. 61–69.
- Walczak Bogdan (1997a), *Profesor Władysław Kuraszkiwicz (22 II 1905 – 10 III 1997)*, „Język Polski”, z. 4–5, s. 241–245.
- Walczak Bogdan (1997b), *Przemówienie dziekana Wydziału Filologii Polskiej i Klasyycznej, wygłoszone na uroczystym posiedzeniu żałobnym Senatu i Rady Wydziału w dniu 17 marca 1997*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. V (XXV), s. 11–16.
- Walczak Bogdan (1997c), *Władysław Kuraszkiwicz (22 lutego 1905 – 10 marca 1997)*, „Rocznik Lubuski”, cz. 2, *Współczesna polszczyzna na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, s. 163–166.
- Walczak Bogdan (1998a), *Profesor Władysław Kuraszkiwicz (22 II 1905 – 10 III 1997)*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2, s. 359–362.
- Walczak Bogdan (1998b), *Władysław Kuraszkiwicz jako metodyk. Kartka z międzywojennych dziejów metodyki nauczania języka polskiego*, w: *Teoria i praktyka kształcenia literackiego oraz językowego w latach 1918-1939*, red. Leszek Jazownik, Wyższa szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra, s. 211–215.
- Walczak Bogdan (2001), *Kuraszkiwicz Władysław (1905-1997)*, w: *Słownik badaczy literatury polskiej*, red. Jerzy Starnawski, t. IV, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 199–205.
- Walczak Bogdan (2005), *Twórczość naukowa Profesora Tadeusza Zdancewicza, w: Z małą ojczyzną w sercu. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Zdancewiczowi*, red. Mariola Walczak-Mikołajczakowa i Bogusław Zieliński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 9–13.
- Walczak Bogdan (2008a), *Tadeusz Skulina jako historyk języka polskiego*, w: *Pamięci Profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę śmierci*, red. Alicja Pihan-Kijasowa i Irena Sarnowska-Giefing, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 19–26
- Walczak Bogdan (2008b), *Wstęp: Władysław Kuraszkiwicz – człowiek i uczonec*, w: *Władysław Kuraszkiwicz, W kręgu dawnej mowy polskiej i ruskiej*, red. Bogdan Walczak, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 11–22.
- Walczak Bogdan (2009a), *Profesor Wojciech Ryszard Rzepka (8 lutego 1940 – 21 listopada 2008)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, s. 23–30.

- Walczak Bogdan (2009b), *Władysław Kuraszkiwicz – badacz dawnej mowy polskiej i ruskiej*, „Lublin. Kultura i społeczeństwo”, nr 2–6 (25–29), s. 33–35.
- Walczak Bogdan (2009c), *Władysław Kuraszkiwicz jako badacz języka Mikołaja Reja*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. 18, *Z wdzięczną pamięcią o Profesorze Władysławie Kuraszkiwiczu*, s. 23–33.
- Walczak Bogdan (2010a), *Przemówienie na pogrzebie Profesora Wojciecha Ryszarda Rzepki (2 grudnia 2008)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. XVI (XXXVI), s. 317–319.
- Walczak Bogdan (2010b), *Wojciech Ryszard Rzepka (8 II 1940–21 XI 2008)*, „Slavia Occidentalis”, s. 7–10.
- Walczak Bogdan (2011), *Kanclerska 15: prof. Władysław Kuraszkiwicz*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2, (*Grunwald*), s. 353–358.
- Walczak Bogdan (2012), *Władysław Kuraszkiwicz – uczonec lubelski i poznański*, w: *Nasi Mistrzowie. Z dziejów językoznawstwa polonistycznego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, red. Zygmunt Gałęcki, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 29–37.
- Walczak-Mikołajczakowa Mariola (2005), *Działalność dydaktyczna Profesora Tadeusza Zdancewicza*, w: *Z małą ojczyzną w sercu. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Zdancewiczowi*, red. Mariola Walczak-Mikołajczakowa i Bogusław Zieliński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 15–17.
- Wójtowicz Marian (2008), *Tadeusz Skulina jako badacz najstarszego okresu rozwojowego antroponimii wschodniosłowiańskiej*, w: *Pamięci Profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę śmierci*, red. Alicja Pihan-Kijasowa i Irena Sarnowska-Giefing, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 27–34.
- Zagórski Zygmunt (1986), *Charakterystyka działalności naukowej Profesora Władysława Kuraszkiwicza*, „Poradnik Językowy”, s. 75–83.
- Zagórski Zygmunt (1997), *O twórczości naukowej Profesora Władysława Kuraszkiwicza*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. V (XXV), s. 17–25.
- Zagórski Zygmunt (2009), *Leszek Moszyński. Człowiek i uczonec*, w: *Leszek Moszyński, Przeszłość i teraźniejszość języków słowiańskich*, red. Czesław Łapicz, Krystyna Szcześniak, Zygmunt Zagórski, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 19–25.
- Zagórski Zygmunt (2011), *Językoznawstwo polskie na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w latach 1919–2009 (w zarysie)*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, Zeszyt Specjalny.
- Zierhoffer Karol (2008a), *Prace Tadeusza Skuliny w zakresie antroponimii*, w: *Pamięci Profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę śmierci*, red. Alicja Pihan-Kijasowa i Irena Sarnowska-Giefing, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 35–39.
- Zierhoffer Karol (2008b), *Wstęp: Tadeusz Skulina – językoznawca, polonista, sławista*, w: *Tadeusz Skulina, Z przeszłości imion i nazwisk oraz dawnych form polskich*, red. Karol Zierhoffer, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 9–20.

Jolanta Migdał, Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk

Poznań School of Historical Linguistics

The article presents Poznań school of historical linguistics. The founder of the school is Władysław Kuraszkiwicz. The schools' central idea is a scholarly attitude which is based on respect for material, philological *akribeia* (accuracy) and caution in drawing conclusions. The representatives of this school are characterised by aspiration for measurability of research results and understanding of the role of statistics. Research is conducted on the carefully selected, very extensive material taking into account numerous variable features: chronological, geographic, generic, stylistic or formal. Among the scholars who must be included in this school are the disciples of Professor Kuraszkiwicz: Zdzisława Krążyńska, Tadeusz Lewaszkiwicz, Leszek Moszyński, Wojciech Ryszard Rzepka, Tadeusz Skulina, Bogdan Walczak and Tadeusz Zdancewicz. Nowadays, their disciples form another generation of scholars connected with Poznań school of historical linguistics.

KEYWORDS: school of research; historical linguistics; history of the Polish language; scholars studying diachrony.

dr hab. Jolanta Migdał – Zakład Lingwistyki Antropologicznej, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; zainteresowania naukowe: historia języka polskiego (zwłaszcza XVI wiek), fonetyka i fleksja historyczna, leksykologia i leksykografia historyczna, słownictwo religijne.

dr Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk – Zakład Lingwistyki Antropologicznej, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; zainteresowania naukowe: leksykologia i leksykografia historyczna, zróżnicowanie regionalne polszczyzny.

